

GAZDASÁG & TÁRSADALOM

Journal of Economy & Society

A TARTALOMBÓL:

Seyr, Bernhard F.

Die drei Dimensionen des Wissensmanagements: Empirische Studie anhand des 3-D-Modells zur Selbstevaluation von Organisationen

Szendi, Nikoletta – Székely, Csaba
Analysis of Knowledge Sharing Process
in Automotive Industry Projects

Mariš, Martin – Marišová, Eleonóra
Labor specialization and its impact on spatial
patterns of unemployment

Szász Jenő
Integráció, autonómia és gazdaságfejlesztés
Dél-Tirol példáján keresztül

Pataki László – Kenesey Zsófia
A betétbiztosítás növekvő szerepe Európában és hazánkban

2015/1-2.

Gazdaság & Társadalom

Journal of Economy & Society

Főszerkesztő / *Editor*: Prof. Dr. Székely Csaba DSc

Főszerkesztő helyettes / *Deputy Editor*: Prof. Dr. Kulcsár László CSc

Szerkesztőbizottság / *Associate Editors*:

Dr. Székely Csaba DSc • Dr. Fábíán Attila PhD • Dr. Joób Márk PhD • Dr. Kulcsár László Csc •
Dr. Juhász Zita PhD • Dr. Obádovics Csilla PhD • Törőné dr. Dunai Anna PhD

Tördelő-szerkesztő / *Technical Editor*: Takács Eszter

Nemzetközi tanácsadó testület / *International Advisory Board*:

Prof. David L. Brown PhD (Cornell University, USA) • Dr. Csaba László DSc (Közép Európai Egyetem, Budapest) • Dr. Rechnitzer János DSc (Széchenyi István Egyetem, Győr) • Dr. Nigel Swain PhD (School of History, University of Liverpool, UK) • Dr. Caleb Southworth PhD (Department of Sociology University of Oregon, USA) • Dr. Szirmai Viktória DSc (MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest) • Dr. Irena Zavrl PhD (FH Burgenland, University of Applied Sciences)

Közlésre szánt kéziratok / *Manuscripts*:

Kéziratokat kizárólag e-mailen fogadunk, nem örzünk meg, s nem küldünk vissza!

A kéziratok formai és szerkezeti követelményeit illetően lásd a folyóirat hátsó belső borítóját. /

We accept APA style only.

A kéziratokat és a közléssel kapcsolatos kérdéseket a következő e-mail címre várjuk: /

Send manuscripts and letters by e-mail only to: zjuhasz@ktk.nyme.hu

A közlésre elfogadott kéziratok összes szerzői és egyéb joga a kiadóra száll. /

Acceptance of material for publication presumes transfer of all copyrights to the Publisher.

A kéziratokat két független anonim bíráló értékeli. /

Articles are refereed by anonym reviewers before publication.

Az ismertetésre szánt könyveket az alábbi címre várjuk / *Send books for review to*:

Dr. Juhász Zita PhD

Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar

Sopron Erzsébet u. 9.

9400 Hungary

Web oldal / *Web page*: <http://gt.nyme.hu>

Előfizetés:

Intézményeknek: 2800 Ft/év

Egyéni előfizetés: 1700 Ft/év

Példányonkénti ár: 700 Ft/dupla szám: 1400 Ft.

ISSN 0865 7823

Copyright © 2015 Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó

Gazdaság & Társadalom

7. ÉVFOLYAM

2015.

1-2. SZÁM

TARTALOM

TANULMÁNYOK	3
Die drei Dimensionen des Wissensmanagements: Empirische Studie anhand des 3-D-Modells zur Selbstevaluation von Organisationen <i>Seyr, Bernhard F.</i>	5
Analysis of Knowledge Sharing Process in Automotive Industry Projects <i>Szendi, Nikoletta – Székely, Csaba</i>	28
Labor specialization and its impact on spatial patterns of unemployment <i>Mariš, Martin – Marišová, Eleonóra</i>	41
Integráció, autonómia és gazdaságfejlesztés Dél-Tirol példáján keresztül <i>Szász Jenő</i>	58
A betétbiztosítás növekvő szerepe Európában és hazánkban <i>Pataki László – Kenesey Zsófia</i>	74
NEKROLÓG	89
Meghalt Horváth Gyula Professor – egy személyes hangvételű írás <i>Szirmai Viktória</i>	89
KÖNYVISMERTETÉS	91
Az „elit tagjának saját népe szolgájává kell válnia” – A Biblia és a Korán politika- és gazdaságképe <i>Frang Gizella</i>	91
Európai integráció és növekedés a válság előtt és azon túl <i>Füstös Hajnalka</i>	97
ABSTRACTS IN ENGLISH	105

Európai integráció és növekedés a válság előtt és azon túl

[Halmai Péter: Krízis és növekedés az Európai Unióban – Európai modell, strukturális reformok. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2014, 370 oldal, ISBN 978 963 05 9523 0]

*Füstös Hajnalka*¹⁸

Halmai Péter könyvében kiemelkedő módon, rendkívüli alapossággal elemzi az integrációs elméleteket és gazdasági növekedési modelleket, megvizsgálja a 2008-ban kirobbant gazdasági világválságot megelőzően az Európai Unió tagországaiban zajló felzárkózási és gazdasági növekedési folyamatokat és elemzését kiterjeszti a válság kitörését követő évekre is, valamint projekciót ad az elkövetkező évek integrációs és potenciális növekedési kilátásaira is.

A kötet első részében a szerző növekedési elméleteket rendszerez és megvizsgálja a gazdasági növekedés jelentőségét a makroökonómiában. Az egyes országok összehasonlítása során az egy főre jutó jövedelem növekedési üteme között jelentős eltérések mutatkozhatnak és akár csekély eltérések is hosszú távon fennállva jelentős fejlettségi különbségekhez vezetnek. A neoklasszikus növekedési modell a gazdasági növekedés eredőjét a munkaerő kínálat növekedésében, a tőkeakkumulációban és a technológiai haladás kombinációjában határozza meg. Egy régió vagy egy ország gazdasági életében a növekedés és felzárkózás előmozdítását szolgálja a kereskedelem liberalizációja; a nyitott gazdaságok gyorsabban növekednek, mint a zártabb gazdaságok. A makrogazdasági irodalom egyre hangsúlyosabbá teszi a nemzetközi gazdasági integráció fontosságát, amelyet a gazdasági növekedés alapvető meghatározójaként definiál. A gazdasági növekedéshez járulhatnak hozzá továbbá a kedvező földrajzi hatások, a természeti erőforrások birtoklása, de az adott ország intézményi rendszere is. Ez utóbbi fontosságát hangsúlyozza Eichengreen (1996), akinek véleménye szerint Európában a II. világháború után a Marshall-terv alkalmazását követően azért alakulhatott ki az „aranykor” és fejlődhettek a résztvevő országok látványos ütemben és mértékben a rákövetkező 25 évben, mert a hazai és nemzetközi intézmények (GATT, Bretton-

¹⁸ Füstös Hajnalka PhD hallgató, Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar.

Woods-i intézmények) jelentős mértékben előmozdították az együttműködést és a kötelezettségek teljesítését.

A növekedésemélet kutatóinak figyelme az utóbbi években egyre intenzívebben a földrajzi tényezők, az intézményi tényezők és az integráció hármásának kapcsolata felé fordulnak melyeket mint a gazdasági növekedést meghatározó tényezőket definiálják. A fentiekén kívül a gazdasági fejlődést, a felzárkózást befolyásolja még az adott országot jellemző szociális képesség, a gazdasági ösztönzés, a vállalkozói magatartás, a gazdasági szereplők között fennálló bizalom mértéke is.

Az integráció állandóan magasabb növekedési ütemet biztosíthat a tagállamok számára az integráció nélküli helyzethez képest – állítják a legújabb növekedési elméletek.

A szerző külön fejezetben vizsgálja az európai integráció és a gazdasági növekedés összefüggését. A második világháborút követően az európai országok nagyobb része protekcionista kereskedelempolitikára rendezkedett be, amely az egyes piacok elszigetelődéséhez vezetett. Az európai gazdasági integráció egyik legfontosabb elve éppen ezért az európai piacok egyesítése, a négy alapszabadság (az áruk, a szolgáltatások, a személyek és a tőke szabad áramlásának) megvalósítása. A gazdasági liberalizáció keretein belül megszüntették az egyes államok közötti kereskedelmi és egyéb korlátokat, a piacok elzárkózását, elaprózottságát. Az Európai Unióban a gazdasági integráció a vámunió kiépítésével kezdődött. A vámunió kereskedelemteremtő, valamint kereskedelemterelő hatásai korán megmutatkoztak. A gazdasági integráció következő fokozatait a közös piac és a gazdasági unió jelentik.

A piacok egyesítésével javul a vállalati hatékonyság, a vállalatok számára új piacok nyílnak meg és kihasználhatóvá válnak a méretgazdaságságból származó előnyök. A liberalizáció során növekszik a piaci résztvevők száma és fokozódik a verseny. A verseny során a vállalatok a hatékonyság növelésére helyezik a hangsúlyt, melynek során szerkezetátalakítások mennek végbe, azaz társaságok összeolvadnak, cégfelfvásárlások történnek, egyes vállalatok pedig csődbe mennek. A gazdasági unió hatására kevesebb és hatékonyabb vállalatok működnek a piacon, amely megállapítást a szerző a BE-COMP (BE: fedezeti (break event) és COMP: versenyképességi) görbék elemzésével támasztja alá könyvében (71. o.).

Az európai gazdasági növekedés és annak vizsgálata az 1870-es évektől figyelhető meg. Európában az iparosodás hatására 1890 és 1913 között a GDP évi 2,6%-kal nőtt, amely jelentősnek mondható, azonban a népesség

gyors növekedése miatt az egy főre jutó reál GDP csak évi 1,7%-kal emelkedett. 1913 és 1950 között a két világháború és annak következményei miatt a növekedés üteme a felére csökkent. Az 1950 és 1973 közötti időszakot „aranykornak” szokás nevezni, az akkor elért gazdasági fejlődés miatt és ebben az időszakban kezdődött és mélyült el az integrációs folyamat Európa nyugati felén (Európai Szén- és Acélközösség). 1973 és 1986 között az Európai Unió tagállamainak száma 12-re növekedett, amely további kedvező hatással bírt a tagállamok közötti kereskedelemre. A gazdasági növekedésnek köszönhetően a nyugat-európai országok az 1990-es évek közepéig csökkentették a világ legdinamikusabban fejlődő országához, az Amerikai Egyesült Államokhoz képest meglévő lemaradásukat.

Halmi megállapítása szerint az elmúlt ötven évben az integráció keretein belül lezajlott európai növekedési modell fő sajátosságai a kereskedelmi integráció, a nagyfokú nyitottság. Jellemzője továbbá a modellnek a pénzügyi integráció, a tőkeáramlás, a termelékenységek gyors növekedése, és a fizikai-, a humán- és a tudástőke akkumulációja.

A szerző könyvében számos ábra és táblázat felhasználásával elemzi a növekedési potenciál erózióját az EU15 országcsoportban. A vizsgált időszak 1981-től tartalmazza a növekedési adatokat és az azt meghatározó tényezőket, valamint projekciót kapunk 2018-ig terjedően. Az EU15 országában az 1980-as években a potenciális növekedési ütem kedvezően alakult, 1990-től mérséklődött és a 2008-as pénzügyi válság hatására jelentősen tovább csökkent. Az EU15 tagországainak teljesítményét egyenként megvizsgálva jelentős eltérések mutatkoznak (a mediterrán országokban – Görögország, Spanyolország és Portugália – a gazdasági válság kirobbanását követően megszűnt a potenciális növekedés). A szerző vizsgálódása kiterjedt az Amerikai Egyesült Államok hasonló időszakban mutatkozó teljesítményére is, amely alapján kimutatható, hogy annak potenciális növekedése mindvégig meghaladta az EU15 növekedési ütemét. Az EU15 országok átlagában nem volt felzárkózási potenciál, azaz nem közelítették meg az USA fejlettségi szintjét, sőt tartós divergencia mutatkozik. A növekedésre ható tényezőket a szerző egyenként vizsgálja tanulmányában. Ezek a tényezők a munka, a tőketényezők, a teljes tényezőtermelékenység, a munkanélküliség, a beruházás és a munka termelékenysége. Az EU15 növekedési üteme 2001-től folyamatosan csökkent és ez a csökkenés leginkább a munkatermelékenység alakulásával magyarázható. A hosszú távú irányzatokat vizsgálva széles körben készültek tanulmányok a munkapotenciál várható alakulásával kapcsolatban. Az Európai Unióban a termelékenységi rátákat tekintve

azok elmaradnak a természetes helyettesítési rátától (2,1-től) és a téma szakértői ezt a tendenciát prognosztizálják egészen 2060-ig. Enyhe bizakodásra ad okot azonban az a tény, hogy az EU egészére vonatkozóan a termelékenységi ráta mérsékelt növekedését prognosztizálják (a 2010. évi 1,59-ről 2060-ra 1,71-re emelkedhet). A születéskori várható élettartam ugyanakkor továbbra is nő az unióban és ezen a területen csökkennek a különbségek az egyes tagállamok között. A termelékenységi ráta kedvezőtlen értékei miatt az EU teljes népessége csökkenni fog. A legnagyobb mértékű lakosságfogyás a balti államokban fog bekövetkezni és a közép-kelet európai országok közül Magyarország, Csehország és Lengyelország van a legkedvezőtlenebb helyzetben. Az EU népeinek korstruktúrája az előrejelzések szerint drámai módon meg fog változni, mert a népesség növekvő hányadát teszik ki az idősek. Ezek a népességi adatok és előrejelzések adják a munkaerő-előrejelzések hátterét.

A 2008-ban kirobbant pénzügyi és gazdasági válság súlyosan érintette az Európai Unió tagállamait és jelentős hatást gyakorolt annak potenciális kibocsátására. Rövidtávon különösen a produktív tőkeállomány csökkenése és a munkanélküliség hat a potenciális kibocsátás szintjének csökkenésére. Fontos kérdés azonban a válságnak a kibocsátás hosszú távú növekedésére gyakorolt hatása is, melyet a szerző külön fejezetben tárgyal könyvében. Ha a növekedés a krízist követően ismét erősödik, akkor a kibocsátási szint csökkenése miatti veszteség bizonyos idő után pótolható. Amennyibe a válság hatására a gazdaságban szerkezetátalakítások történnek, annak hatására magasabb, fenntarthatóbb növekedési pályára kerülhet a gazdaság.

Halmai szerint a 2008-as pénzügyi válság három fő csatorna révén gyakorolt hatást az EU gazdaságára. Egyrészt a pénzügyi rendszeren belüli kapcsolatok révén, másrészt a keresletre ható bizalmi és jóléti hatás révén, harmadrészt a nemzetközi kereskedelem révén. Európai bankok (különösen az Egyesült Királyságban és az euróövezetben) jelentős értékvesztést szenvedtek el, s a veszteségek a gazdasági tevékenység zsugorodásához vezettek. A szigorodó hitelfelvetelek mellett és a lakóingatlanok árának csökkenése mellett a lakóingatlan-beruházások és az üzleti beruházások is csökkentek. A bankkríziseket követő kibocsátási veszteség kétszer-háromszor akkora, mint az egyéb visszaesések esetében, ezért általában kétszer annyi idő szükséges ahhoz, hogy a kibocsátás visszatérjen a potenciális szinthez. A jelenlegi válság által okozott recesszió a korábbi-

akkal összehasonlítva erőteljesnek nevezhető, a GDP visszaesése az Európai Unióban 2009-ben meghaladta a 4%-ot. A második világháború óta ez a legsúlyosabb recesszió.

2009-t követően megkezdődött a válságból való kilábalás az Európai Unió tagállamaiban, a dinamika azonban lassabbnak értékelhető a korábbi válságokból történő kilábalásokhoz képest. A lassú javulás közepette a kezdeti bankkrízis a közpénzügyekre is hatást gyakorolt és 2011 ősze, valamint 2013 tavasza között ismét recesszió alakult ki az EU-gazdaság átlagában (double dip – dupla recesszió). A kilábalás újabb megindulásához hozzájárult a krízismenedzsment előrehaladása, valamint a gazdasági kormányzásban uniós szinten megkezdődött reformok.

A válság különböző mértékben érintette a tagországokat, attól függően, hogy azok milyen gazdasági szinten álltak, vagy mennyire voltak sérülékenyek a válság kitörésekor. A szerző gazdasági szempontok alapján csoportosította az EU27 országait és részletesen elemezte könyvében az adott csoport potenciális növekedését, majd országonkénti bontásban is bemutatásra kerültek a növekedési kilátások (182. o.).

A tanulmány ötödik fejezetében az Európai Unión belül történő felzárkózás és konvergencia kérdéskörét és kapcsolatát vizsgálja a szerző, valamint bemutatja a 2004-ben és 2007-ben csatlakozott új tagállamok eddigi felzárkózásának fő irányzatait. A gazdaságok közötti konvergencia előfeltétele a gazdasági növekedés, a felzárkózni kívánó országoknak tartósan magasabb ütemben kell növekedniük a fejlettebb országokhoz képest annak érdekében, hogy felzárkózásról lehessen beszélni. A gazdasági integráció előmozdítja a konvergenciát, azonban a tapasztalatok azt is mutatják, hogy a konvergencia és a felzárkózás nem történik meg automatikusan az EU-csatlakozást követően. Az elemzések során fontos definiálni, hogy mihez képest történik a mérés. Az EU27 átlagos teljesítménye csökkent az új tagországok belépésével, a felzárkózás az új tagállamok belépésével azt jelenti, hogy az új, kevésbé fejlett tagállamok hogyan tudják utolérni az erősebb gazdasággal rendelkező tagországokat. Az EU15 egészen más viszonyítási alapot jelentett, mint az EU27. Halmai elemzésében a felzárkózó országokból három csoportot képezett („Felzárkózó” csoport, „Sérülékeny” új tagállamok és „Mediterrán” csoport), amelyeken keresztül mutatja be a felzárkózási irányzatokat.

Az új tagállamok növekedési kilátásaival és a kapcsolódó kihívásokkal külön fejezetben foglalkozik a szerző. Halmai megállapítja, hogy a legtöbb uniós tagállamot a globális válság mélyebben érintette, mint a világ más

részeit és a helyreállítás is lassúbb ezekben az országokban más országokkal történő összehasonlításban. A fejezetben a szerző először azonosítja a régió növekedési teljesítményének sajátosságait, ezt követően megvizsgálja, hogy a válság milyen hatással volt az addig működő növekedési modellre, végezetül megpróbálja meghatározni azokat a tényezőket, amelyeket mindenképpen szükséges tartalmaznia egy új növekedési modellnek. A válságot megelőző modell időszakában a beruházás és a tőkeintenzitás növekedése volt a gazdasági növekedés legfőbb mozgatórugója. A régiós országok egyre alacsonyabb felárral jutottak hitelekhez a nemzetközi tőkepiacokon, ezért a finanszírozási költségek csökkentek, a beruházások száma növekedett. A külföldi befektetők számára vonzó volt a jól képzett munkaerő és az alacsony munkaerőköltség. A növekedést segítette elő a kereskedelmi nyitás, a nemzetközi kereskedelem gyors ütemű növekedése. A válságot követő lassú kilábalás, a GDP növekedési ütemének lényeges mérséklődése miatt Halmai szerint a válság előtti növekedési modell már nem fenntartható, egy teljesen új modellre van szükség. „A kilábalás után is jelentős marad a potenciális kibocsátási szint vesztesége, s mélyreható növekedési fordulat hiányában a növekedési ütem sem közelítheti meg a krízis előtti értékeket.” – írja a könyv szerzője (277. o.). A válság kezelésével, a kilátásokkal kapcsolatban álláspontja szerint: „A potenciális növekedés, valamint a felzárkózási potenciál erősítése, illetve helyreállítása átfogó strukturális reformokat igényel.” (279. o.).

Halmai Péter könyvében elemzi az európai növekedési potenciál erózióját, a válságból történő lassú kilábalást és mélyreható reformokat sürget. Jelentős mennyiségű hazai és nemzetközi irodalom felhasználásával készült a mű, amely alapos munkával, részletekbe menően és jól érthetően adja tudtára az olvasónak a szerző tényekkel, tudományos elemzésekkel alátámasztott véleményét és javaslatait. A tanulmányban sajnos kevés szó esik Magyarország integrációjáról és felzárkózási kilátásairól, s e sorok írója ezúton fejezi ki abbéli reményét, hogy egy következő kötetben mindez nagyobb hangsúllyal szerepelhet.

A könyvet érdeklődéssel fogadja és forgatja a szakmai közönség, melyet alátámaszt a róla készült és a Közgazdasági Szemle 2015. július-augusztusi számában megjelent könyvismertetés.